

ACC. N:R M. 13575: 1-10.

FOLKLIVS-
ARKIVET
LUND

Landskap: Skåne Upptecknare: Wihlborg Larsson, Perstorp
Härad: N. Åbo Berättare: olika personer; se uppl. bla -
Socken: Perstorp m. fl. Berättarens yrke: dena baksida!
Uppteckningsår: 1954 Född år _____ i _____

Jakt och djurfångst. s. 1-10. Lu F 101.
(Foto av ranggrupp sid. 1a.)

Skriv endast på denna sida

JAKT OCH DJURFÅNGST.

Varg.

Under stränga vintrar i början på 1870-talet kommo vargar i flockar från Småland och härjade i skogstrakterna i norra Skåne, berättade min farmor, och Axel Nilsson i Kåsshessle i Oderljunga socken omtalade att hans fader Nils Tu vesson sagt att det fanns vargar i Västra Torups socken vid denna tid, då han var bosatt där. Nils Tu vesson hade en gång på vintern släppt ut sina hästar på gårdsplanen för vattning, den ena sprang in i skogen och hittades inte under dagens lopp, morgonen därpå hittades den sönderriven och delvis uppäten av vargar. Han hade omtalat att man anställde skalljakter på vargarna, varvid alla gingo man ur huse, alla vargar iorten blevo efter hand utrotade, men vilka metoder som användes vid denna jakt ha icke blivit upptecknade och bevarade. Enligt äldre numera avlidna personers berättelser hade vargar fällts även i Perstorps socken, men något fullt trovärdigt från denna tid om vargjakter här, går icke att erhålla. I Riseberga socken finnes en varggrop å hemmanet Westrarp, den är ingrävd i en skogsbacke, har sidor av lagd gråsten, formen är cirkelrund. Denna torde dock vara av betydligt högre ålder än från 1870.

Räv.--

Det rovdjur som i dessa orter gjort och fortfarande gör den mesta skadan är räven, vilken icke blott fångar fjäderfä och lamm, utan även gör stor skada på skogarnas villebråd. Därför ha rävjakter förekommit i gången tid och förekomma fortfarande varje vinter. Att helt utrota räven har icke varit möjligt. Forna dagars rävjakt har, enligt vad äldre jägare berättat, tillgått på samma sätt som nu. Då snö har fallit ger sig någon eller några personer ut i skogen för att finna rävspår. Då sådana upptäckts går man i en cirkel runt ett stort skogsområde, dit man ser spåren leda. Ser man så ingenstades att rävspåren leda ut från det inringade området, vet man att räven är tillfinnandes härinom. Att gå upp denna cirkel kallas att "ringa räv". De som "ringat" gå så tillbaka till bygden och buda folk i så stort antal som det går att sammankalla.

Luf 101

/.

x se sid. 1a

M. 13575: 1a.

SKÅNE
Landskap: Upptecknat av: Wihlborg Larsson
Härad: Norra Åsbo Adress: Ebbarp Perstorp
Socken: Perstorp m.fl. Berättat av: Axel Nilsson Kåsshessle
Uppteckningsår: 1954 Född år 1872 i V. Torups förs.

neg. salinas!

Ifyll endast ovanstående uppgifter!

En del äro beväpnade med jaktgevär och äro skyttar vid jakten, de övriga äro drevkarlar. Ju fler sådana det går att få med, desto bättre är det. Då alla anlönt ut i skogen, gå drevkarlarna till den sida där inga spår utleda, skyttarna ställa sig på motsatt sida av skogsområdet. På signal av den som är ledare för jakten, börja drevkarlarna skrika och hålla oväsen, slå samman händerna eller slå samman klappträn av brädbitar, allt under det drevkedjan avancerar framåt i riktning mot skyttarna. Räven som bliver skrämmd av detta oväsen, rusar upp från sin lega och springer i motsatt håll som oväsandet höres, alltså mot skyttekedjan. Det gäller nu för skyttarna att ha ögonen öppna och se räven då han kommer springande. Avståndet mellan skyttarna får inte vara för långt, aldrig över ett par bösshäll, ty då finnes möjlighet för räven att smita ut ur skyttekedjan. Gamla rävar, vilka vanligtvis äro listigare än unga, kanske sådana som någon gång blivit skadeskjutna, gå stundom genom drevkedjan, i stället för att gå den av jaktsällskapet önskade riktningen och jakten blir i så fall resultatslös. Men de flesta rävarna gå vanligen i den riktning som beräknats. Det gäller nu för skyttarna att ta säkert sikte och skjuta fort, ty det är vanligen inte många ögonblick räven behöver för att förflytta sig genom skyttekedjan. Att skjuta bom är inte bara olyckligt ur jaktsynpunkt, det är även förargligt, och en bomskytt som blivit orsak till att räven smiter bort utan att bli skjuten, blir till åtlöje och får uppbära mycket klander från de övriga. När en räv skjutits ges signal till drevkarlarna att samlas. Till den plats där räven fällts komma så dessa och de andra skyttarna. Det är sed, att hålla auktion på den skjutna räven, den högst bjudande får behålla den och kan sedan sälja skinnet samt kvittera ut skottpengarna. Det han betalt för räven delas mellan alla i jakten deltagande, som de vanligtvis äro ganska många, blir det endast någon krona till varje, de som ringat skola ha något mera än de andra, likaså den skytt som fällt räven. Men alla äro glada över att en räv mindre finnes att göra skada, varför allmän belåtenhet ger sig tillkänna efter en lyckad rävjakt.

Stundom har det förekommit, att drevkarlarna medfört hundar, vilka släppts då man nalkats den skogsdunge där man förmodat att räven haett sin lega. Drevet måste i så fall gå mot vinden, så att räven icke har känning av hundarnas vittring.

I början av 1900 talet förekom infångande av räv med rävsaxar, en mekanisk konstruktion av järn, och uppsättande av kluvna bräder, i vilka räven blev hängande med ena frambenet. Vid båda dessa fångst-metoder lockades räven med ett fastgjort lockbete. Dessa grymma metoder blevo bortlagda och ha icke ansetts jägarmässiga. Fångst med snaror eller användande av förgiftade beten ha icke omtalats här.

Ett ganska ovanligt sätt att fånga räv omtalades av en man vid namn Bengt, det hade skett i hans ungdom, alltså ungefär på 1880 taätt. En räv hade smitit förbi jägarne och krupit in i sin lya i ett sten-röse. Bengt stak in sin ena hand i vilken han höll något slags lockbete i hålet som bildade ingången till lyan. Efter någon tids väntan kände Bengt att räven högg tag i betet och började draga handen tillbaka. Räven som tydligen kände sitt tilltänkta mål glida undan högg bättre tag och fick fatt om handen, Bengt drog och med en ansträngning fick han ut räven, som han avlivade med ett slag på huvudet innan den hade släppt betet.

För ett tiotal år sedan hade en granne till mig hittat ett rävgryt i skogen. Han hade gått ut att jaga hare med hund, men hunden hade fått en räv i drevet och förföljde denna. Min granne råkade se att räven försvann i ingången till grytet, han gick efter en spade och en järnstång, grävde genom marken och nådde in till räven, som avlivades med ett slag av järnstången.

Lodjur.

Dylika har icke omtalats förekomma här.

Älg.

Älg förekommer i denna trakt och funnits här så långt tillbaka någon kan minnas. Jakt å densamma förekommer på samma sätt som förr, nämligen drevjakt, där både drevkarlar och hundar finnas i drevkedjan. Som älgen har förmåga att snabbt förflytta sig långa sträckor, bruka jakträttsinnehavare från flera jaktmarker jaga tillsammans. Vanligen brukar den som skjuter älgen behålla den och betalar en viss avgift till de övriga. Älgkroppen försäljes, förr styckades den och köttet uppdelades eller försålades i mindre stycken, numera sändes vanligen hela älgkroppen efter passningen till något slakteri. Fångande av levande älg i älgropar e.d. har icke omtalats här.

Rådjur.

Förekomst av rådjur är och har alltid varit ganska sparsam här. Jakt förekommer med hunddrev, dock hör det nu liksom förr till sällsyntheten att några rådjur fällas.

Hjortar.

Någon förekomst av hjortdjur i dessa trakter har icke omtalats.

Utter.

Detta rovdjur, som förr var tämligen sällsynt, har under senare tid ökat i antal. Orsaken härtill är de många anlagda fiskdammarna. Uttern som är en god fiskare håller gärna till i dessa dammar. Som han gör åtskillig skada på fiskbeståndet har han blivit utsatt för fångst i fällor, vilka placeras i vattenbrynet på de platser där det märkes att han har sin gång. Sådana fällor äro tillverkade av bräder och i dem placeras fisk som lockbete. Förr var det endast i åarna uttern höll till. En utterfångare har omtalats av Axel Nilsson i Kåsshessle, denne var en f.d. soldat vid namn Ljung. Han brukade sätta ut utter-saxar i Bäljande å och lyckades en eller annan gång fånga någon

utter , vilket blev ett välkommet tillskott till den magra kassan. Ett utterskinn betalades nämligen vid denna tid, på 1890 talet, med en jämförelsevis god summa. En gång hade Ljungs ena sax försvunnit från den plats där den var angjord och den gamle knekten var storligen bedrövad. Han trodde att elakt folk hade tagit bort den för hindra honom i sitt näringsfång. Axels fader Nils Tuveesson föreslog att Ljung skulle söka den som "klok" ansedde Jens i Sandåkra, för att få reda på vem som tagit saxen. Som Ljung icke hade några pengar att resa till Sandåkra för, lämnade Nils Tuveesson fem kronor till kostnaderna och Ljungs hushållerska reste till den "kloke" mannen. Denne sade henne att saxen skulle finnas i ån femtio famnar motströms från den plats där den var angjord. Hon reste hem och berättade detta och Ljung jämte flera personer gick till ån och sökte, och mycket riktigt hittades saxen på det ställe som angivits. I saxen satt fastklämd en stor utter, denna hade varit kraftig nog att draga saxen loss och hunnit simma ett stycke med densamma innan den hade blivit kraftlös och drunknat och därvid dragit saxen med sig till åbottnen.

Grävling.

Förekomsten av grävlingar är i dessa trakter ganska sparsam, men har förr varit rikligare. Jakt å densamma har förekommit, numera användes härtill grythund som driver ut grävlingen och den utanför stående skytten kan snabbt skjutadensamma, förr var det mera allmänt att man rökte ut grävlingen ur grytet. Denna metod användes under de båda första tiotalen år av 1900 talet. Jag har själv en gång under unga år varit med om en sådan utrökning. Vi voro flera personer som gingo till den plats där vi visste ingången till grytet var belägen. Det var i en skogsbacke och å flera sidor av denna fanns gångar in i backen. Ett grävlingbo har vanligen två eller flera in- och utgångar. Vi tätade till dessa med undantag för en, i denna införde vi lin-

6.

neremsor inmängda med svavel och vilka vi antände vid införandet. En fruktansvärd starkt stinkande rök uppstod vilken drog in i grytet och hade någon grävling varit därinne hade den säkerligen trängt sig ut genom att gräva sig fram i någon av de andra gångarnas mynningar där skyttarna stodo färdiga utanför med sina gevär. Tydligen hade grävlingen icke denna dag besökt boet, ty vårt besvär blev utan lön för mödan, ingen grävling syntes till. Då kom någon på den idén att grävlingen måhända blivit kvävd eller bedövad av svaleångorna och i alla fall befann sig inne i grytet. Vi hämtade verktyg och grävde igenom backen genom grytet och till de andra ingångarna. Det var ett drygt och tidsödande arbete, någon grävling fanns inte därinne och det enda resultatet blev att en av de grävande tappade sin klocka, vilken icke kunde återfinnas.

Något av de första åren på 1900 talet hade en grävlingfamilj sitt bo nere i jorden under en lada hos lantbrukare Anders Hansson i byn Troedsberga, vår närmaste grannby, man hade länge iakttagit att höns försvunno, men trodde att det var räv som tagit dem. Någon av Hanssons söner hittade emellertid grävda ingångar och man förstod då vad det var för rovdjur som varit framme. Man grävde sig ner i jorden och hittade grytet, där det fanns två vuxna grävlingar och ett par ungar, vilka samtliga avlivades.

Hare.

Detta djur förekommer ganska rikligt, dock icke så rikligt som förr, om man sätter tro till de gamla jägarnes berättelser. Säkert är, att om än jakthistorier äro överdrivna, var det större förekomst av hare under min barndomstid i början av 1900 talet, än vad nu är fallet, dock kan man anse att förekomsten av hare är rikligare än av några andra jaktbara fyrfotadjur. Såväl svensk som tysk hare finnes och har funnits under de sista 40 åren. Jakt å hare förekommer på samma

6.

sätt nu som förr, nämligen med huddrev. Vana jägare känna till de platser där haren har "sin gång". De ställa sig "på pass" och släppa sina stövare, vanligen kommer haren där beräknat är och kan skjutas, dock kan det förekomma att haren under drevet tar en annan riktning och passet får övergivas och ett annat uppsökas, haren kan under tiden ånyo ändrat riktning och komma just där skytten stod. Det kan därför stundom hända att jägaren får vända hem utan byte. Fångande av hare med snaror har icke omtalats här. Vildkanin har under senare tid blivit mycket allmän. De ha vanligen sitt tillhåll i gårdesgårdar och stenrösen och kunna icke jagas utan tillgång på iller. De flesta jägare ha numera tama illrar och dessa släppas in i öppningarna i rösen och stengården. Vanligen kommer någon kanin ut och kan skjutas, men att fullständigt utrota detta skadedjur har visat sig vara omöjligt. Såväl hare som vildkanin jagas för hund å spår snö. Detta beträffande haren endast om snön faller före jakttidens utgång, den 31 dec., Kanin som är lovlig hela året jagas mest under jan. och febr.

Igelkottar och illrar.

Ingen jakt eller fångst av dessa djur förekommer här. Igelkotten är numera icke så sällsynt som som i början av detta århundrade, å vägarna kan man stundom se döda igelkottar, vilka under nätterna blivit överkörda av bilar. Att jaga igelkottar skulle säkerligen icke falla någon verklig jägare in, man ansr allmänt att igelkotten dödar huggormar och därför bör skyddas.

Rapphöns, orrar, tjädrar, fasaner.

Förekomsten av rapphöns är ringa, i början av 1900 talet var den något rikligare. Tjäder och orre har även blivit sällsyntare. Numera förekommer ingen jakt å dessa fåglar. Fasaner ha inplanterats i skogarna och matning av dem förekommer vintertid. Fågelfångst av dessa omtalde slag har icke förekommit.

Rovfågel.

De rovfåglar som här äro de mest förekommande äro hökarna. De ha varit jagade så länge någon minns och långt innan skottpengar utbetalts. Några andra metoder för deras utrotande än skytte har icke förekommit. Ugglor bruka inte jagas.

Råttor.

Fångst av råttor med fällor har varit och är fortfarande vanligt. Flera olika typer av råttfällor har funnits. En av de äldre bestod av en fyrkantig avkång trälåda i vilken lockbetet uppsattes i en tråd angjord i ena ändan av en hävstång vilande i en klyka, andra ändan av stången var fastgjord i en falllucka, då råtтан bet i lockbetet lossnade fallluckan och föll ned, råtтан blev innestängd i lådan och dödades då denna öppnades. Stundom förekom det, att råtтан hann gnaga sig ut ur lådan före morgonen. En annan typ av fällor var rund och bestod av tvenne träskivor. Då fällan gillrades spändes den övre upp med en i en fjäder fastsatt hake. Då råtтан bet i lockbetet lossnade haken, den övre träskivan föll ned och krossade råtтан. Möss fångades i fällor tillverkade av en plankbit, i vilken borrats hål. En ståltråd av fjäderartat slag fanns ovanpå plankbiten. Den hade en ögla av ståltråd som nedfördes genom en urtagning mitt för öppningen av det borrarade hålet och hölls nere i detta läge av sytråd som spändes genom små borrarade hål och tillknöts. Då musen skulle in i hålet för att få tag i lockbetet, vilket bestod av ostbitar eller något annat starkt aptitretande livsmedel, måste hon avgnaga sytråden. Då sytråden bets av drogs ståltrådsögla uppåt och musen satt fast i fällan. Stundom insattes vassa stiftar i hålets övre kant, dessa trängde in i musens näske, hon kom då att förblöda.

Jaktmarker.

Varje självägande bonde har alltid lagenligt haft jakträtten å sina ägor. Som det icke är alla jordägare vilka äro intresserade av jakt bruka somliga bortarrendera jakträtten. Ersättningen härför kan variera ganska avsevärt. Det finns de som betinga sig höga priser och det finns de som anse rätten till jakt vara föga värd, det finns de som låta jaktintresserade jaga utan betalning. Under senare år har en tendens till högre priser å jakträtt gjort sig gällande, men i början av detta sekel voro jaktarrendena mycket billiga, för endast några kronor kunde stora områden erhållas.

Vilka tider som jakt varit tillåten å de olika djurslagen, har varit lagstadgad och lagens bestämmelser ha vanligen respekterats. Däremot har icke alltid jakträtten å olika jakträttsinnehavares områden respekterats fullt rigoröst. Om t.ex. en jägare skjutit på något djur å egen jaktmark och sedan djuret sprungit in på någon annans, har ofta skytten följt efter. Några konflikter ha vanligen icke blivit följden, den som kommit in på fel mark, har brukat ersätta intrånget. Någon rättssak har aldrig uppstått härför. Ofta ha de som haft jakträtten jagat tillsammans och sedan delat jaktbytet. Tillgången på vilt är, med undantag för hare, betydligt svagare nu än i början på 1900 talet. För att skydda återväxten har det länge varit brukligt att i möjligaste mån skydda hondjuren. Försäljningen av det skjutna viltet sker i våra dagar till vilthandlare. Det har omtalats att det i forna dagar var brukligt tongföra vilt på marknadsplatserna i de större samhällena såsom Åby, men då fanns det ingen som köpte upp vilt i hemsocknarna.

Någon egentlig inkomstkälla kan man icke säga att jakten varit i denna ort. Någon som enbart livnärt sig av jakt har icke funnits här. De skottpengar som utbetalats för fällande av skadedjur kan icke sägas ha haft någon betydelse för jaktens omfång. Något tjuvskytte har icke omtalats å bondeägda marker.

Jakthistorier o.d.

Det har berättats att jägare i forna dagar voro ganska vidskepliga. Sålunda användes vissa knep för att bliva goda skyttar. Ett sådant, vilket ansågs vara ofelbart då det gällde att få ett nytt gevär att bli träffsäkert, var att låta en huggorm krypa genom bösspipan innan något skott blivit avlossat. I Perstorp fanns en jägare som praktiserade detta. Faktum är, att han hade stor jaktlycka, och han sades själv tillskriva detta, som beroende av denna handling. Kanske han gjorde det med viss avsikt. Det kunde ju vara ganska intressant se om någon annan försökte göra det och om det lyckades. Det har även omtalats att det fanns de som skrapade malm av kyrkklockan och bländade in i krutet, första gången det nya geväret provsköts.

Vid jakt var det förr vanligt att brännvin medfördes i en s.k. jaktflaska. Vissa jaktsupar hörde till ordningen. Den som skjutit något djur brukade gärna bjuda sina jaktkamrater. Stundom förekom det att jägarne efter jaktens slut voro ganska överförfriskade, i synnerhet om bytet blivit omfångsrikt. Det har även av en gammal jägare berättats att en gång en jakt blev utan reslutat, när jägarne i väntan på villebrådet togo jaktsuparna på förhand, de somnade nämligen på den plats där satt sig ner att pröva innehållet i varandras jaktflaskor.